

PEDAGOGIK TEST TUZISHDA O‘QITUVCHILARNING MAHORATINI OSHIRISH

Kamoliddinova Nargiza

Alisher Navoiy nomidagi Toshkent

davlat o‘zbek tili va adabiyoti universiteti

1-bosqich magistranti

Annotatsiya: Maqolada testologiya faniga oid materiallar, pedagogik testlar va ularning turlari, pedagogik testlarga qoyiladigan didaktik talablar, pedagogik testlarning qoidalari va test usullari bilan tanishtiradi. Bir nechta pedagogik testlarni ishlab chiqish va tayyorlash bo‘yicha ko‘rsatmalar va tavsiyalar taqdim etiladi.

Kalit so‘zlar: Testologiya, testologik kompetentsiya, test topshiriqlari, pedagogik testlar, yopiq testlar, ochiq testlar, test talablari, test metodologiyasi.

O‘qituvchi kelajakni yaratadi. Demak, baxtli kelajak qurmoqchi bo‘lsak, bugungi kunning eng dolzarb vazifalaridan biri talabalarga ta‘lim va tarbiya beruvchi o‘qituvchilar faoliyatini o‘rganish, ularni uslubiy jihatdan ta‘minlash, yordam berish va malakasini oshirishdan iborat. Ayni bu jarayonda baholash tizimining to‘g‘ri tashkil etilganligi muhimdir

O‘qituvchilar o‘quvchilarning bilim va ko‘nikmalarini baholash uchun turli xil vositalar va usullardan foydalanadilar. Agar o‘quvchilarning bilim va ko‘nikmalari to‘g‘ri va adolatli baholashmasa, ta‘lim sifatiga jiddiy salbiy ta‘sir etishi mumkin. Hozirgi kunda o‘quvchilar bilimni baholashda ko‘proq pedagogik testlardan foydalanilmoqda. O‘quvchilarning bilim va ko‘nikmalarini to‘g‘ri baholash uchun o‘qituvchi testlarni to‘g‘ri tuzishni bilishi kerak.

Testologik kompetentsiya - bu tashkiliy, boshqaruv va analitik-konstruktiv testologik kompetensiyalar, shaxsiy yondashuv, shuningdek, o‘quv jarayonida testdan foydalanish bo‘yicha faoliyat mavzusi va natijasidir.

O‘qituvchilarda testologik kompetentsiya, test tuzish ko‘nikmalari yaxshi rivojlangan bo‘lishi shart. Shuning uchun, bugungi kunning eng dolzarb masalalari o‘qituvchilarimizda pedagogik testlar yaratish ko‘nikmalarini shakllantirish va malaka oshirish jarayonida testologik bilimlarini doimiy ravishda oshirib borish.

Sinov usulining keng tarqalishi, rivojlanishi va takomillashtirilishi uning quyidagi afzalliklari bilan bog‘liq:

- Test topshiriqlari respondentlarning bilim, ko‘nikma va malakalarini o‘rganish maqsadiga mos ravishda to‘g‘ri baholash imkonini beradi ;
- Ishtirok etgan ko‘plab respondentlarning fikr va mulohazalarini aniqlash va umumlashtirish imkonini beradi;
- Bilim, ko‘nikma va malakalarni aniqlash va baholash jarayonini obyektiv amalga oshirish, talabalarning qobiliyatlari, baholovchi tomonidan subyektivizmning oldini olish;

□ Turli guruhlardan olingan ma’lumotlarning qiyosiy va statistik tahlilini o‘tkazish mumkin

Hozirgi vaqtda ixtiyoriy ta’lim muassasasida har bir o‘qituvchi baholash usuli sifatida testdan foydalanadi. Buning uchun u fanga asoslangan Davlat ta’lim standartlari yoki davlat talablari bo‘yicha o‘quv rejasiga muvofiq test topshiriqlarini ishlab chiqishi kerak. O‘qituvchilar zamonaviy testologiya talablariga javob beradigan test topshiriqlarini tayyorlay olishi kerak. Shuning uchun ular testlarni tuzish qoidalarini, ularning turlarini va asosiy talablarini bilishlari kerak

Pedagogik test - bu tayyorlanish darajasini obyektiv aniqlash imkonini beruvchi, bilimlarning ayrim yo‘nalishlarini qamrab oluvchi test topshiriqlari to‘plami

Pedagogik testlar - bu qiyinchilik darajasida o‘sadigan, o‘ziga xos shaklga ega bo‘lgan, talabalarning ma’lum bir mazmun bo‘yicha tayyorgarligi darajasini sifatli va samarasini nazorat qilish va baholashga imkon beradigan vazifalar tizimi.

Test topshiriqlarining javoblari mazmunli, ixcham, aniq, lo‘nda bo‘lishi talab qilinadi. Test topshiriqlaridagi to‘g‘ri va noto‘g‘ri javoblar bir xil bo‘lishi, so‘zlar va raqamlar birikmasi hajman teng bo‘lishi talab qilinadi. Sinovni loyihalashning asosiy qoidalaridan biri test nima uchun ekanligini aniqlashdir. Shu bilan birga, kerak test topshiriqlarini tuzish va tekshirish usulini, test topshiriqlariga qo‘yiladigan didaktik talablarni, test rejasini aniqlash ishlab chiqish, fan bo‘limlari bo‘yicha test rejasini, o‘quv materialini o‘zlashtirish darajasi bo‘yicha barcha bilimlarga ega bo‘lish talab etiladi.

Test topshiriqlariga didaktik talablardan biri - barcha tuzilgan test topshiriqlaridan bir xilda foydalanish mumkin emas. Test savollari mukammal bo‘lishi uchun ularni tuzishda bir qator talablarga rioya qilish kerak.

Bularga quyidagilar kiradi:

Test topshiriqlari mazmunining o‘quv maqsadlariga mosligi; material ahamiyati; ilmiy aniqligi; izchilligi; silliqli va uyg‘unligi;

Talabalarning bilim darajasi test topshiriqlari va natijalarini tahlil qilish orqali nazorat qilinishi:

Ma’lum kursda olingan bilim, ko‘nikma va malakalarning Davlat ta’lim standartlariga asosida bo‘lishi;

Shuni ta’kidlash kerakki, test topshiriqlarida bilimlar tuzilmasi ketma-ketligi to‘g‘ri va noto‘g‘ri javoblarning mantiqiy yo‘nalishi bo‘yicha talab qilinadigan darajada bo‘lishi kerak.

Test topshiriqlarining natijalari, ya’ni o‘quvchilarning ball va ko‘rsatkichlari maqsadga muvofiqligi bu kursda ta’lim jarayonini tashkil etish, ta’limni

individuallashtirish, tabaqalashtirilgan yondashuv, o‘qituvchining pedagogik mahorati, nazoratning asosiligi bilan bevosita bog‘liq.

O‘qituvchi ma‘lum bir kurs bo‘yicha talabalarning bilim, ko‘nikma va malakalarini nazorat qilishda Davlat ta‘lim standartlari tomonidan standartlashtirilgan va baholash reyting tizimi mazmuniga qaratilgan mazmun va shakli o‘rtasidagi uyg‘unlik va izchillikga joriy, oraliq va yakuniy nazorat uchun yaratilgan test topshiriqlarida amal qilishi kerak.

Test topshiriqlarining asosiy talabi shundaki, har bir test o‘ziga xos mazmun, yaxlitlik va tuzilishga ega. Buni hisobga olgan holda, u topshiriqning mazmuni, tartibi, qoidalari, bo‘yicha ko‘rsatmalarni o‘z ichiga olishi kerak. Test natijalarini umumlashtirish va ushbu topshiriq natijasida talaba olishi mumkin bo‘lgan ball test topshiriqlarining yaxlitligi, mavzu, bob, bo‘lim yoki kurs mazmunini qamrab olganida ko‘rinadi va ularni nazorat qiladi.

Har bir test topshirig‘i yaxlit vazifaning bir qismi sifatida ma‘lum bir tarkibni qamrab oladi va muayyan vazifani bajaradi, shuning uchun olib tashlash ularning har biri bilimlarni aniqlash jarayoni va sifatiga bevosita ta‘sir qiladi.

Test topshiriqlarining tuzilishiga topshiriqning o‘zaro aloqadorligini amalga oshirish orqali erishiladi.

Asosan, har bir test topshirig‘ining umumiy mazmuni orqali bir-biri bilan bog‘liqligini ko‘rish mumkin. Savollarga javoblar atamalar bo‘yicha topshiriqning mazmuniga bog‘liq bo‘lgan qisqa jumladir. Javoblarning to‘g‘riligi mezonlari muallif tomonidan oldindan belgilanadi. Javoblarni aniqlik darajasiga qarab baholash kamdan-kam hollarda amalga oshiriladi, lekin qachon zarur bo‘lsa, turli darajada to‘g‘ri javoblar bilan topshiriqlar tuziladi [5].

Hozirgi vaqtda ta‘lim tizimida o‘quvchining bilimini baholashda ikkitadan ortiq asosiy turdagi pedagogik test topshiriqlari qo‘llaniladi. Ular yopiq testlar va ochiq testlardir.

Yopiq testlar - test sharti savol yoki topshiriq, topshiriq yoki qisqa javoblardan iborat. Yopiq testlarda bir nechta to‘g‘ri javob bo‘lishi mumkin, lekin ko‘pincha to‘g‘ri javoblardan birini ishlatadigan testlar javoblar ko‘proq ishlatiladi. Yopiq test deb atalishining sababi shundaki, o‘quvchi o‘z testini bera olmaydi, topshiriqqa o‘z javobi bo‘lsa, u testda berilgan javoblardan faqat bittasini (bir nechta) tanlashi mumkin.

Ochiq testlar - o‘quvchiga ixtiyoriy ravishda javob berishga imkon bering. Ochiq testlarda bitta kalit so‘z (yoki so‘zlar) bo‘ladi, xato javoblar odatda chiqarib tashlanadi. Masalan, biror narsaning belgisini bildiruvchi so‘zlar ... deyiladi.

Quyida pedagogik testlarni tayyorlash bo‘yicha asosiy tavsiyalar va ko‘rsatmalarning ketma-ketligini bermoqdamiz.

Eng avvalo, mazmunini tashkil etuvchi o‘quv elementlari miqdorini aniqlash kerak ya’ni test topshiriqlari mavzu, bo‘lim yoki fan yuzasidanmi;

Ikkinchidan, ta’limning umumiy va individual maqsadlarini belgilash zarur;

Uchinchidan, test topshirig‘ini ishlab chiqish zarur;

To‘rtinchidan, tuzilgan test topshiriqlarini tekshirish zarur;

Beshinchidan, sinovdan o‘tgan test topshiriqlarini amalda sinab ko‘rish zarur;

Oltinchidan, test sifatini aniqlash kerak..

Pedagogik testlarni loyihalashda quyidagi qoidalarga amal qilish kerak:

Testdagi barcha chalg‘ituvchi javoblar haqiqatga yaqin bo‘lishi kerak;

Javoblar uzunligi deyarli bir xil bo‘lishi kerak;

Javoblar grammatik jihatdan to‘g‘ri, asosga mos bo‘lishi kerak;

Javoblar sinonim bo‘lmasligi kerak;

Savol va javoblarda noaniqlik bo‘lmasligi kerak;

Javoblarda mantiqiy so‘zlardan foydalanish kerak;

To‘g‘ri javoblar ketma-ket berilmasligi kerak.

Pedagogik testlarni tuzishda har bir o‘qituvshi yuqorida sanab o‘tilgan qoidalarni bilishi va ularga amal qilishi kerak. Test topshiriqlari o‘quv materialining eng zarur, muhim va asosiy bo‘limlarini o‘z ichiga olishi kerak.

Savollarda qachon emas, balki nima uchun va qanday paydo bo‘lganligi kabilardan foydalanish kerak. Talabalar o‘tilgan mavzular bo‘yicha olgan bilim va ko‘nikmalaridan foydalangan holda testga javob bera olishlari kerak. Shakl va test topshiriqlarining mazmuni muvofiqlashtirilishi kerak.

Test topshiriqlarini yuqoridagi talab va qoidalar asosida ishlab chiqish o‘qituvchidan testologiya bo‘yicha bilim va ko‘nikmalar bo‘lishini talab qiladi. Shuning uchun o‘qituvchilarning malaka oshirish jarayonida testologik kompetentsiyasi yaxshilash uchun maxsus kurslar yoki modullarni yaratish zarurati tug‘iladi. O‘qituvchilarning maxsus adabiyotlardan foydalangan holda testologiya bo‘yicha nazariy bilimlarini mustaqil ravishda oshirish tavsiya etiladi. Malaka oshirish jarayoni, o‘qituvchilarning testologik bilimlarini oshirishning asosidir. O‘qituvchilar uchun “Testologik kompetentsiyani oshirish” kursini tashkil etish orqali yaratish mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Kristina Kravchenko, Formirovanie testologicheskoy kompetentnosti budumix uchiteley v protsesse professionalnoy podgotovki v vuze, 13.00.08- teoriya i metodika professionalnogo obrazovaniya dissertatsii na soiskanie uchenoy stepeni kandidata pedagogicheskix nauk, Kaluga-2011.

2. Avanesov V. S. Teoreticheskie osnovy razrabotki zadaniy v testovoy forme: Posobie dlya professorsko-prepodavatel'skogo sostava vysshey shkoly. M.: MGTA 1995. – 95p.
3. J.O.Tolipova, «Pedagogik kvalimetriya» o'quv qo'llanma, Toshkent-2016
4. Avanesov V. S. Osnovy nauchnoy organizatsii pedagogicheskogo kontrolya v vysshey shkole: Ucheb. posobie. M., 1987.
5. Wright B.S., Masters G.N. Rating Scale Analysis: Rasch Measurement. Chicago: MESA Press, 1982. – 206 p.